

Richard Lloyd Parry: Tsunamiens sultne ånder (2014)

Den 11. marts 2011 skyllede en tsunami ind over Japans østkyst i området syd for byen Sendai. Flodbølgen krævede tusindvis af ofre og medførte enorme materielle skader. Den var forårsaget af et stort jordskælv ude i havet, og den værste følgevirkning var ødelæggelsen af atomkraftværket ved Fukushima. Det radioaktive udslip volder til stadighed store problemer. Som uddraget af denne artikel viser, berører de psykiske eftervirkninger i høj grad religionerne. Og religionernes vinkel på katastrofen viser i hvilket omfang grundlæggende forestillinger i Japans religiøsitet stadig er virksomme: troen på "sultne ånder", der hjemsøger de levende.. Forfatteren er journalist og forfatter med speciale i Østasien.

Jeg mødte en præst i det nordlige Japan, som uddrev onde ånder stammende fra de, som var druknet i tsunamien. De sultne ånder kom først i stort antal senere på året [2011], men pastor Kaneda's første tilfælde af åndebesættelse kom til ham mindre end 14 dage efter [tsunamien]. Han var øverste præst i et zen-tempel i byen Kurihara inde i land. Jordskælvet den 11. marts 2011 var det voldsomste han – og andre han kendte – nogensinde havde oplevet. Tempels store bærende bjælker af træ blev vredet om og knagede under presset. Strøm, vand og telefonkabler var afbrudt i dagevis. Indbyggerne i Kurihara, 50 kilometer fra kysten, havde mindre idé om, hvad der var sket, end folk med fjernsyn på den anden side af jorden, fordi de var uden elektricitet. Men de blev klar over det, da den første gruppe af familier, senere massevis af dem, begyndte at ankomme til Kaneda's tempel med lig, som skulle brændes.

Næsten tyve tusinde var omkommet på én gang. I løbet af en måned udførte Kaneda bisættelses-ritualer for 200 af dem. Mere forfærdeligt end omfanget af død var synet af ofrenes pårørende. "De græd ikke," sagde Kaneda til mig et år senere. "Der var ingen følelsesudbrud overhovedet. Tabet var så totalt og døden var kommet så pludselig. De forstod kendsgerningerne i deres situation alle sammen. De havde mistet deres hjem, mistet deres levebrød og mistet deres familier. De forstod det stykkevist, men kunne ikke skabe sig et overblik, og de kunne ikke forstå, hvad de skulle gøre, ja nogle var ikke klar over, hvor de var. Jeg kunne, ærlig talt, ikke tale med dem. Det jeg kunne gøre var at blive hos dem, læse sutraer for dem og udføre ritualerne. Det var de ting, jeg kunne gøre." [...]

Når man i meningsmålinger spørger japanere, ”Hvor religiøs er du?”, rangerer de blandt de mest ugudelige folkeslag i verden. Det krævede en katastrofe førend jeg kunne se, hvor vildledende denne selv-vurdering er. Det er sandt, at de organiserede religioner, buddhisme og shinto, kun har ringe indflydelse på folks privatliv eller nationens liv. Men gennem århundreder er begge blevet pålagt at servicere Japans sande religion: forfædre-dyrkelse.

Jeg kendte til husaltre, eller *butsudan*, som man stadig ser i de fleste hjem, og på hvilke mindepladerne for de døde forfædre – *ihai* – står fremme. En *butsudan* er et sort skab, lakeret og med forgyldninger, med udskårne løver og fugle. *Ihai* er små plader af poleret træ, med lodrette indskrifter i guld. Man sætter blomster, røgelse, ris, frugt og drikkelse som ofre foran dem. Ved sommerens højtide for de døde [*obon*] tænder familierne lys og lanterner for at byde forfædreånderne velkommen hjem. Jeg havde antaget, at disse farverige praksisser tjente symbolske og vanemæssige formål, og at de deltagendes indstilling kunne sammenlignes med, hvorledes folk i vesten deltager i en kristen begravelse uden bogstaveligt at tro på liturgiens [gudstjenestens] ord. Men i Japan regnes tro på ånder ikke så meget for at være et udtryk for tro, men som værende simpel snusfornuft, så let og ukunstlet i funktion, så det er let at overse dem totalt. ”De døde [i Japan] er ikke ligeså døde, som de er i vores samfund,” som religionshistorikeren Herman Ooms skriver. ”I Japan har det altid givet mening – så langt som historien rækker – at behandle de døde som var de mere levende end hos os [...] i en sådan udstrækning, at døden er en variant af livet og ikke livets modsætning.”

I centrum for forfædre dyrkelse er der en kontrakt. Maden, drikkevarerne, bøn og riter, som ofres til de afdøde, tilfredsstiller de døde, som så derefter skænker de levende lykke. Det er forskelligt, hvor alvorligt familierne tager disse ritualer, men selv for den, der ikke udfører dem, spiller de døde en vedvarende rolle i det daglige liv. For det meste er deres status at sammenligne med den status en elskelig, døv og lidt skør ældre familiemedlem nyder, og som ikke kan forvente at være i familiens centrum, men som skal føle sig velkommen i familien ved særligt vigtige lejligheder. Unge mennesker, som har bestået de vigtige adgangseksamener, som har fået et arbejde eller indgået i et godt ægteskab, alle knæler de foran *butsudan* for at rapportere om deres held. Sejr eller nederlag i vigtige retssager, for eksempel, deles med forfædre på samme måde.

Når man er hudløs af sorg, er de afdødes tilstedeværelse overvældende. Når jeg besøgte familier, som havde mistet børn i tsunamien, var det almindeligt, efter en halv time at have drukket the og snakket, at blive spurgt, om jeg ville ”møde” de døde sønner eller døtre. Jeg blev så taget med hen til en helligdom, fyldt med indrammede fotografier, legetøj, yndlings-drikke og snacks, breve, tegninger eller øvehæfter fra skolen. En mor havde bestilt ”Photoshopped”

fotografier af sine børn, som viste, hvordan de ville have set ud, hvis de havde levet: En søn, som var død som folkeskole-elev, smilede stolt i sin gymnasium-uniform, en teenage datter som hun ville have set ud ved sin voksen-ceremoni [*seijinshiki* – overgangsritual i 18-20 års alderen]. Hver morgen begyndte hun dagen med at tale med sine døde børn, græd, var kærlig, undskyldte – ligeså naturligt som om hun talte til dem i en udenbys telefonsamtale.

Tsunamien voldte forfærdelige skader på forfædre-religionen. Sammen med mure, tage og mennesker førte vandet husaltre, mindetavler og familie-fotografier med sig. Gravmonumenter på kirkegårde blev væltet og åbnet, og de dødes aske spredt. Templer blev totalt ødelagt, sammen med optegnelser med navne på forfædre gennem generationer. ”Mindepladerne [*ihai*] – det er vanskeligt at overdrive deres vigtighed,” fortalte en anden præst og ven til Kaneda, Yozo Taniyama. ”I tilfælde af ildebrand eller jordskælv er *ihai* den første ting, mange mennesker vil redde, førend penge eller dokumenter. Der var folk, der døde i tsunamien, fordi de gik hjem for at redde deres *ihai*. Det er liv – det er som at redde din afdøde fars liv.”

Når mennesker dør en voldelig død eller for tidligt i livet, hvis de dør, når de er vrede eller lider, risikerer de at blive *gaki*, ”sultne ånder”, som vandrer mellem to verdener, som forbander og forårsager ulykker. Der findes ritualer til at fredeliggøre ulykkelige ånder, men i kølvandet på katastrofen var kun få familier i stand til at udføre dem. Og så var der de forfædre, hvis efterkommere blev fuldkommen udslettet af bølgen. Deres velbehag i livet efter døden afhang totalt af de levende familiers ærbødighed over for dem, som nu permanent og uigenkaldeligt var blevet skåret bort. Deres situation var ligeså hjælpeløs, som forældreløse børns.

Tusindvis af ånder var gået fra liv til død. Utallige andre var revet løs fra deres fortøjninger i livet efter døden. Hvordan kunne alle få omsorg? Hvem skulle ære kontrakten mellem de levende og de døde? I en sådan situation, hvordan kunne man undgå, at der opstod en sværm af sultne ånder?